

גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שמה" – האמנם?! ...

ספר דברים פרק א

(כז) ותרגנו באהליכם ותאמרו בשונאת ידוד אהנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אהנו ביד האמרי להשמידנו:(כח) אנה אנוחנו עלינו אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם מפנו ערים גדלות ונצולת בשמים וגם בני ענקים ראינו שם:..... (לז) גם בי התאנף ידוד בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם.

☒ הייתכן? משה מטיל את האשמה על אי כניסתו לארץ על העם בגלל חטא המרגלים? וכי לא נענש על שהוא הכה בסלע?
☒ עיינו לעיל בסיפור המרגלים [בפ' שלח] – היכן מציינו שהקב"ה גזר על משה שלא ייכנס לארץ?! עד שחטא בסלע?...

תירוצו של רמב"ן על דברים פרק א פסוק לז
גם בי התאנף ה' בגללכם יאמר הנה חטאתיכם אשר עשיתם בעת ההיא במרגלים מנעו מכם הארץ הטובה, ועוד הוספתם לחטוא בפעם אחרת עד שמנתם גם אותי מלעבור כי רצה להזכיר יחד עונש כל הנמנעים מעבור אל הארץ, כי הכל בגרמת עונותיהם...

והקשה עליו "אור החיים":

גם בי התאנף ה' בגללכם וגו' וקשה והלא לא מצינו שהתאנף ה' על משה בעון המרגלים, ורמב"ן פירש ואמר ועוד הוספתם להרע פעם אחרת עד שגרמתם להתאנף בי, עד כאן ואין דבריו נראים, כי רואני שעדיין הוא מדבר בענין המרגלים, [גם אחרי האשמתם] שכן אמר הכתוב אחר זה וטפכם אשר אמרתם וגו' עד סוף הפרשה והוא מדבר בענין המרגלים, ולמה הפסיק בתוך הענין בשלא כענין? ומה שהליץ הרב שרצה להזכיר יחד הנמנעים מעבור הארץ שהם היו גרמא לזה, לא ידעתי מה הנאה יש בזה:

☒ והפלא: שרש"י מתעלם לגמרי מקושיה-זועקת זו!
☒ ושמא כבר תירץ ע"ז באיזהו מקומן?...

הבה נעיין בסיפור מי מריבה

ספר במדבר פרק כ

(ז) וידבר ידוד אל משה לאמר:(ח) קח את המטה והקהל את העדה אמה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם:(ט) ויקח משה את המטה מלפני ידוד כאשר צוהו:(י) ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמרו להם שמעו נא הפרים המן הסלע הנה נוציא לכם מים:(יא) וידם משה את ידו ויד את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם:(יב) ויאמר ידוד אל משה ואל אהרן ען לא האמתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם:

רש"י על במדבר פרק כ פסוק יב
(יז) יען לא האמתם בי – גללה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עון משה ואהרן.

☒ מה הוקשה לרש"י? ומה 'גילוי' יש כאן? ...
☒ לשם מה נזקק לנימוק "כדי שלא יאמרו" – והלא גם בלי זה היו נכנסים, כי אין להם שום חטא!
☒ היכן "מידה כנגד מידה" בעונש זה לעומת החטא?

והביאור בזה בדרך אפסר:

☒ "גם בי התאנף ה' בגללכם" [שחטאתם במרגלים זהו הטעם האמיתי שנמנע ממשה להיכנס לארץ!]
☒ ובזה יובן ש'מידה כנגד מידה' יש כאן
☒ ומה שהקשה "אור החיים" היכן מציינו שהתאנף ה' במשה ואהרן במרגלים? מקרא אני דורש! :

ספר במדבר פרק יד

... (כח) אמר אלהים חי אני נאם ידוד אם לא כאשר דברתם באוני בן אעשה לכם:(כט) במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מן עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי:(ל) אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשפן אתכם בה כי אם פלב בן יפנה ויהושע בן נון:.... (לב) ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה: [אורח"ח: אין זה מפורש]

☒ ושמא תאמר: מה למשה ולחטא המרגלים?

ילקוט שמעוני במדבר - פרק כ - רמז תשסד
אמר ליה הקב"ה למשה באיזה פנים אתה מבקש ליכנס לארץ..... אמר הקב"ה למשה שבתך הוא שהוצאת ששים רבוא ממצרים וקברתם במדבר ואתה מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעולם הבא אלא שכב בצדן ותבא עמהן שנאמר ויתא ראשי עם, לכך כתיב לא תביאו את הקהל הזה שיצאו עמך:

אך דאגת הקב"ה היתה: שהישארוחם עמהם במדבר תגרום שיאמרו הדורות שאף משה ואהרן שווים בחטאם עמהם

ושיקול זה
מכריע את הכף – כן להכניס לארץ
"כדי שלא יאמרו"

אבל מאידך, הקב"ה גם רצה לממש את העיקרון:
שהמנהיג יישאר עם צאן מרעיתו

כדי לשמש דוגמה למנהיגי כל הדורות הבאים

מה עשה הקב"ה?

החליט "לגלגל" לידיהם "חטאון-קטן"
שישמש "כיסוי" למעם האמיתי של עונשם

ואז

אפשר לקיים שניהם:

המנהיג לא יעזוב את צאן מרעיתו

וגם שם הצדיקים לא יתחלל

כי פורסם בהרחבה "חטאם-הקליל"

[שלא דייקו בפרטי-הציווי של הקב"ה]

ומנין הגיע רש"י למסקנא זו? [מתוך המקרא]

(יב) ויאמר ידוד אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: [נימוק-כפול למה לי?!]

☒ **ושמא תאמר: מנין המקור לרעיון המזור שהקב"ה "ארגן" חטא למשה ו"הכשילו" ?**

ויובן בהקדם התמיהה-הגדולה: כיצד נכשל משה באי הבנת צו-מפורש "ודברתם"!

אור החיים על במדבר פרק כ פסוק ח (ח) קח את המטה וגו' ויקדש במ פרשה זו רבו עליה כל מפרשי התורה... וראיתי שנאמרו עשרה דרכים בענין בדברי מפרשי התורה, והן הנה בקצרה: א', רש"י ז"ל פירש ששגגת משה היתה כי ה' אמר אליהם דברו, והוא הכה:

ב', רבי אברהם אבן עזרא פירש שהשגגה היתה שגרם שלא נתנה הסלע מימיה עד הכאה ב', במה שאבד הכוונה בפעם א' לצד מריבת העדה:

ג', הביאו הנזכר, כי הקפדת ה' היתה על שהכה ב' פעמים, שאם היה מכה פעם אחת, לא היתה הקפדה, כי הדיבור לסלע היא ההכאה:

ד', הביאו הנזכר, שהקפדת ה' היתה על שלא אמרו שירה על המים, כמו עלי באר:

ה', הביאו הנזכר, שהקפדת ה' היתה על שאמר לבני אל חי המורים, ואין ראוי לאיש חסיד לתעב ולזלזל בבני אברהם יצחק ויעקב וגו':

ו', הר"מ (בשמונה פרקים פרק ו) פירש כי הקפיד ה' עליו על אשר נתרגז על העדה, ומסיבה זו חשבו כי גם ה' בכעס עמהם, אשר לא כן היה:

ז', רבינו חננאל והסכים אליו רמב"ן, שהקפדת ה' היתה על אשר אמר נוציא לכם מים, ולא אמר יוציא לכם, שמוזה טעו ישראל וחשבו כי הם בחכמתם עושים את המעשה, כי לא היה להם רמוז כי ה' הוא העושה הנס, ולזה הקפיד ה' ואמר לא האמנתם בי להקדישני וגו':

ח', ר"מ הכהן פירש שהקפדת ה' היתה על מאמר משה המן הסלע הזה וגו', וכוונת משה היתה לצד יכולתו אם לא בכח הנאדר, וחשבו האנשים שלא יוכל ה' להוציא מים מן הסלע, וזו היא שגגת משה, והביא ראיה לפירושו ממה שאמר הכתוב (תהלים קו לג) כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו וגו':

ט', הר"י אלבו בספר העיקרים ישב שהקפדת ה' היתה, על שלא נתעוררו משה ואהרן מעצמן להוציא להם מים, והיו מרעידים, שזה יורה מיעוט הבטחון וגו':

י', בעל מעשה ה' שפירש כי היה ויכוח בין משה ובין ישראל, שישראל היו רוצים להוציא להם מים ממקום אחר שחפרו אותו הם, ולא רצה משה לדבר לאותו סלע שחפרו הם, ונתכעס משה וזרק המטה בידו לא להכות אלא בכעס, ובדרך מקרה הכה המטה בסלע וכו', יעויין שם דבריו:

הנה כל העשרה דרכים אינם מוציאים אותנו ידי חובת האמת, וצא ולמד מה שטען רמב"ן על שלשה מהם ודחאם, ומה שטען רבי אברהם אבן עזרא על שלשה אחרים ודחאם:

☒ **הצד השווה שבכולם: או שטעה בהבנת-המסר או שהתבטא שלא כראוי הייתכן לומר כן על "רבן של נביאים"? [ואינו דומה למקרה שעיר החטאת [שיקול הדעת] ומלחמת מדין [שכחה עקב כעס]**

אמנם רש"י פותר שאלה זו בדרך שונה מכל המפרשים:

רש"י על במדבר פרק כ פסוק י

המן הסלע הזה נוציא – לפי שלל היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כנסתלק הצא, והיו ישראל אומרים להם: מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים? לכך אמר להם המורים סרצנים לשון יוני שוטים מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלל נטויונו עליו נוציא לכם מים:

רש"י על במדבר פרק כ פסוק יא

(יא) פעמיים – לפי שצרכאשונה לא הוציא אלל טיפון, לפי שלל ארה המקום להכותו, אלל ודברתם אל הסלע והמה דברו אל סלע אחר ולל הוציא, אמרו: שמא צריך להכותו צרכאשונה שנא' (שמות יז) והכית בצור? ונזדמן להם אותו סלע והכה:

הבה נעין:

- ☒ וכי הסלע מעצמו נסתלק ו"התחבא"? וכי מעצמו חזר "ונודמן להם"? האין כאן "תרגיל" מלמעלה?
- ☒ מהו פשר התלבטות משה "שמא צריך להכותו כבראשונה"? וכי לא הבין את המסר הברור? ...

אלא

שהקב"ה שחיפש דרך "להחטיאו" בשביל ה"כיסוי" דיבר אליו בלשון דו-משמעית:

"קח את המטה.... ודברת..... לעיניהם"

משה בתמימותו

מדבר אל הסלע – כפי שנצטווה [למרות הביטויים המטעים]

ראה הקב"ה שכך, ו"סילק" את הסלע הנכון.... [ולכן נתן רק טיפין טיפין]

חשש משה לחילול השם וחשב שמא לא הבנתי נכון את המסר ואז

החליט לנסות "ההכאה"

[כאן "החזיר" הקב"ה את הסלע הנכון] ונתממשה "תכניתו" של הקב"ה

ראה עד"ז בנסיון העקידה

ושמא תאמר: וכי הקב"ה מנמק עונשו במעם שאינו אמיחי?

אור החיים על דברים פרק א פסוק לו

ואם תאמר והלא רואני שמיתת משה היתה על מי מריבה, כבר כתבתי שם שאם משה היה מקדש שמו יתברך היו ישראל חוזרים לטהרתם שהיו בו קודם חטא המרגלים, באמצעות קידוש ה' הגדול, והיה ה' מתיר שבועת משה, והיה נכנס לארץ ובונה בית המקדש מכוון לשבתו עולמים: [הריי"ץ יוליכנו... יתא ראשי עם]